

INTERNETNING YARATILISH TARIXI VA HOZIRGI KUNDA INTERNETNING O'RNI

Baxromova Aziza Baxrom qizi

Qashqadaryo viloyati Koson tuman

1- son texnikumi informatika va axborot texnologiyalari fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada internetning yaratilish tarixi, rivojlanish bosqichlari hamda zamonaviy jamiyat hayotidagi o'rni tahlil qilinadi. Internet bugungi kunda ta'lim, iqtisodiyot, sog'liqni saqlash, davlat boshqaruvi va kundalik hayotning ajralmas qismiga aylangan. Maqolada internetning afzalliklari bilan bir qatorda, undan foydalanish jarayonida yuzaga keladigan muammolar ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: internet, ARPANET, axborot texnologiyalari, raqamli iqtisodiyot, kommunikatsiya, ta'lim, elektron tijorat.

Kirish. XX asrning eng muhim ixtirolaridan biri hisoblangan internet insoniyat taraqqiyotiga ulkan ta'sir ko'rsatdi. Hozirgi kunda dunyo aholisining katta qismi internetdan foydalanadi va u global axborot almashinuvi vositasi sifatida xizmat qilmoqda. Internet orqali odamlar bir-biri bilan muloqot qiladi, ta'lim oladi, ishlaydi va turli xizmatlardan foydalanadi. Shu sababli internetning yaratilish tarixi va bugungi kundagi ahamiyatini o'rganish dolzarb masalalardan biridir

Internetning yaratilish tarixi

Internetning tarixi 1960-yillarga borib taqaladi. AQSh Mudofaa vazirligining Ilg'or tadqiqot loyihalari agentligi (ARPA) olimlari turli kompyuterlarni yagona tarmoqqa ulash imkoniyatlarini o'rganishni boshladilar [1]. 1969-yilda ARPANET nomli dastlabki kompyuter tarmog'i yaratildi. Ushbu tarmoq dastlab Kaliforniya universiteti, Stenford tadqiqot instituti, Yuta universiteti va Kaliforniya universitetining Santa-Barbara bo'limi kompyuterlarini o'zaro bog'ladi [2].

1970-yillarda tarmoq texnologiyalarining rivojlanishi natijasida ma'lumotlarni uzatishning yangi usullari yaratildi. 1974-yilda Vinton Serf va Robert Kan TCP/IP protokolini ishlab chiqdilar. Ushbu protokol bugungi internetning asosiy texnologik poydevori hisoblanadi [3]. 1983-yilda ARPANET to'liq TCP/IP protokoliga

o'tkazildi. Bu hodisa internetning rasmiy tug'ilgan sanasi sifatida e'tirof etiladi [4].

1989-yilda ingliz olimi Tim Berners-Li Butunjahon o'rgimchak to'ri (World Wide Web – WWW) g'oyasini ilgari surdi. 1991-yilda esa birinchi veb-sayt ishga tushirildi [5]. Natijada internetdan foydalanish ancha qulaylashdi va uning ommalashuvi tezlashdi.

1990-yillarning oxirlariga kelib internet butun dunyoga tarqaldi. Elektron pochta, qidiruv tizimlari va veb-sahifalar kundalik hayotning muhim qismiga aylandi.

Internet rivojlanishini bir necha bosqichlarga ajratish mumkin:

ARPANET davri (1969–1983).

TCP/IP protokollarining joriy etilishi (1983).

WWW texnologiyasining yaratilishi (1989–1991).

Tijorat internetining rivojlanishi (1990-yillar).

Mobil internet va ijtimoiy tarmoqlar davri (2000-yillar).

Bulutli texnologiyalar va sun'iy intellekt davri (2010-yillardan hozirgacha). Har bir bosqich internetning imkoniyatlarini kengaytirib, undan foydalanuvchilar sonining ortishiga sabab bo'ldi.

Hozirgi kunda internetning o'rni. Internet bugungi kunda insoniyat hayotining ajralmas qismiga aylangan. U nafaqat axborot almashish vositasi, balki ta'lim, iqtisodiyot, sog'liqni saqlash, davlat boshqaruvi va ijtimoiy hayotning barcha sohalarida muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy dunyoda internet orqali dunyoning istalgan nuqtasidagi ma'lumotlarga bir necha soniya ichida kirish mumkin. Shu sababli internet XXI asrning eng muhim texnologik yutuqlaridan biri hisoblanadi.

Ta'lim sohasida. Internet ta'lim tizimining rivojlanishiga katta hissa qo'shmoqda. Talabalar va o'qituvchilar elektron kutubxonalar, ilmiy maqolalar, onlayn kurslar va masofaviy ta'lim platformalaridan samarali foydalanish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Internet yordamida dunyoning nufuzli universitetlari tomonidan taqdim etilgan kurslarda qatnashish mumkin. Shuningdek, videodarslar, elektron darsliklar va virtual laboratoriyalar o'quv jarayonining sifatini oshirmoqda.

Pandemiya davrida internetning ta'limdagi ahamiyati yanada yaqqol namoyon bo'ldi. Maktablar va oliy ta'lim muassasalari masofaviy ta'lim tizimiga o'tib, o'quv jarayonining uzluksiz davom etishini ta'minladilar. Natijada internet ta'lim olishning qulay va samarali vositasiga aylandi.

Iqtisodiyotda. Internet zamonaviy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismidir. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi internet texnologiyalari bilan chambarchas bog'liq. Elektron tijorat platformalari orqali mahsulot va xizmatlarni xarid qilish hamda sotish jarayoni ancha osonlashdi. Onlayn do'konlar va savdo maydonchalari korxonalariga yangi bozorlarni egallash imkoniyatini yaratmoqda.

Bundan tashqari, internet-bank xizmatlari va elektron to'lov tizimlari moliyaviy operatsiyalarni tezkor va xavfsiz amalga oshirish imkonini beradi. Masofadan ishlash

shaklining ommalashishi ham internetning iqtisodiyotdagi ahamiyatini yanada oshirdi. Ko'plab insonlar uyda turib ishlash, daromad topish va xalqaro kompaniyalar bilan hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Aloqa va kommunikatsiyada. Internet insonlar o'rtasidagi muloqotni tubdan o'zgartirdi. Elektron pochta, messenjerlar, videoqo'ng'iroqlar va ijtimoiy tarmoqlar yordamida dunyoning turli mamlakatlarida yashovchi insonlar bir-biri bilan tez va qulay aloqa o'rnatishlari mumkin. Avvallari kunlar yoki haftalar davom etgan axborot almashinuvi bugungi kunda soniyalar ichida amalga oshirilmoqda.

Shuningdek, internet madaniyatlararo muloqotni rivojlantirib, xalqlar o'rtasidagi do'stlik va hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Turli tillardagi ma'lumotlar va tarjima xizmatlari insonlar o'rtasidagi til to'siqlarini kamaytirmoqda.

Davlat boshqaruvida. Elektron hukumat tizimlarining joriy etilishi davlat xizmatlaridan foydalanishni ancha soddalashtirdi. Fuqarolar turli hujjatlarni rasmiylashtirish, ariza topshirish, soliqlarni to'lash va boshqa xizmatlardan internet orqali foydalanish imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bu esa vaqtni tejash, ortiqcha byurokratik to'siqlarni kamaytirish va davlat xizmatlarining shaffofligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Internet insonlar hayotini ancha qulaylashtirdi. U orqali ma'lumot izlash, masofadan turib ta'lim olish, muloqot qilish, ish yuritish va turli xizmatlardan foydalanish imkoniyati mavjud. Shuningdek, internet vaqt va mablag'ni tejashga yordam beradi hamda dunyoning istalgan nuqtasidagi odamlar bilan bog'lanish imkonini yaratadi.

Biroq, internetdan foydalanish jarayonida ayrim muammolar ham yuzaga keladi. Masalan, noto'g'ri yoki yolg'on ma'lumotlarning tarqalishi, internetga qaramlik, shaxsiy ma'lumotlarning o'g'irlanishi va kiberjinoyatlar shular jumlasidandir. Bundan tashqari, internetdan haddan tashqari foydalanish inson salomatligiga, ayniqsa ko'z va asab tizimiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Yoshlarning zararli kontentlarga duch kelishi ham muhim muammolardan biridir.

Shuning uchun internetdan oqilona va xavfsiz foydalanish, ma'lumotlarni tekshirish hamda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish muhim ahamiyatga ega. Internetning foydali jihatlaridan samarali foydalanish bilan birga, uning salbiy ta'sirlarini kamaytirishga ham e'tibor qaratish lozim.

Xulosa qilib aytganda, internet insoniyat tarixidagi eng muhim texnologik yutuqlardan biri hisoblanadi. U qisqa vaqt ichida dunyoning deyarli barcha hududlarini qamrab olgan global tarmoqqa aylandi. Bugungi kunda internet ta'lim, iqtisodiyot, sog'liqni saqlash, davlat boshqaruvi va kundalik hayotning ajralmas qismiga aylangan. Kelajakda sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar va narsalar interneti kabi yo'nalishlarning rivojlanishi internetning ahamiyatini yanada oshirishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Leiner B., Cerf V., Clark D. A Brief History of the Internet. Internet Society, 2012.
2. Hafner K., Lyon M. Where Wizards Stay Up Late: The Origins of the Internet. New York, 1996.
3. Cerf V., Kahn R. A Protocol for Packet Network Intercommunication. IEEE Transactions on Communications, 1974.
4. Abbate J. Inventing the Internet. MIT Press, 1999.
5. Berners-Lee T. Weaving the Web. HarperCollins, 1999.
6. Castells M. The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society. Oxford University Press, 2001.
7. Stallings W. Data and Computer Communications. Pearson Education, 2017.

